

УДК 745/749(=161.2)"20":351.858
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.04.938>

ЕТНІЧНІ СМИСЛИ ТВОРЧИХ ПРАКТИК УКРАЇНЦІВ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Людмила ГЕРУС

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5931-3816>

кандидатка мистецтвознавства,
старша наукова співробітниця,
завідувачка відділу народного мистецтва,
Інститут народознавства НАН України,
відділ народного мистецтва,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: ludmilagerus@gmail.com

Аналіз трактування мистцями культурного та мистецького спадку українців у сучасних творчих практиках, з'ясування їх місця та ролі у мистецькому процесі початку ХХІ ст. належить до пріоритетних завдань гуманітарної науки й, у тому числі, потребує мистецтвознавчого погляду з метою розуміння реального стану мистецтва та перспективи його розвитку. *Актуальність теми* стверджує активізація осмислення та сучасної інтерпретації художньої спадщини українців, які набрали виняткової значимості у період Революції Гідності та війни на сході України.

У статті у контексті тенденцій розвитку українського суспільства та культури початку ХХІ ст. розкрито особливості прояву етнічності у творчих практиках мистців. Наголошено на особливій ролі народного декоративно-ужиткового мистецтва, з'ясовано його вплив на формування національної свідомості та патріотичної громадянської позиції українців, зокрема висвітлено нове прочитання етнічної символіки, спричинене подіями Революції Гідності та війни на сході України, у зв'язку з якими мистецькі практики набрали виняткової актуальності.

Джерельною базою статті є спостереження авторки за сучасними творчими практиками мистців, інформація з Інтернет-джерел.

Дослідження проведено на основі *методів* герменевтики та мистецтвознавчого аналізу, системного і аксіологічного підходів.

Ключові слова: Україна, етнос, етнічність, декоративно-ужиткове мистецтво, смисл, творча практика, мистецька спадщина.

Lyudmyla HERUS

Candidate of Arts (Ph. D), Senior Researcher
of the Institute of Ethnology of the National Academy
of Sciences of Ukraine, in the Department of Folk Art,
15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: ludmilagerus@gmail.com

ETHNIC MEANINGS OF CREATIVE PRACTICES OF UKRAINIANS AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY

Introduction. Analysis of the artists' interpretation of the cultural and artistic heritage of Ukrainians in modern creative practices, clarification of its place and role in the artistic process of the early XXI century is a priority of the humanities and, in particular, requires an art view to understand the real state of art and expectations, its development.

The relevance of this research topic was confirmed by the intensification of understanding and modern interpretation of the artistic heritage of Ukrainians, who have gained exceptional importance during the Revolution of Dignity and the war in eastern Ukraine.

Purpose of the article: highlighting the role of Ukrainian decorative and applied arts in the expression of Ukrainians, in the formation of spirituality, the establishment of national consciousness, showing a special attitude to historical monuments and heritage of decorative and applied arts in Ukraine, in particular, during the war and economic crisis, outlining the range of creative practices and their evaluation.

The source base of the article was the author's observations of modern creative practices of artists, information from Internet sources.

Methods. The study was conducted on the basis of methods of hermeneutics and art analysis, systemic and axiological approaches.

Results. The article in the context of trends in Ukrainian society and culture of the early XXI century revealed the features of the manifestation of ethnicity in the creative practices of artists. The special role of folk arts and crafts was emphasized, its influence on the formation of national consciousness and patriotic civic position of Ukrainians was clarified, in particular, a new interpretation of ethnic symbols was highlighted, which caused the events of the Revolution of Dignity and the war in eastern Ukraine, in which artistic practices became extremely relevant.

In the article the next conclusions are drawn. The artistic practices of Ukrainians at the beginning of the XXI century, which are characterized by broad pluralism and creative subjectivism, produce a wide range of various manifestations of sharply topical reflections, a significant place in which belongs to the expression of ethnic meanings.

Today, one of the effective mechanisms for shaping the image of the state in the international arena is cultural diplomacy, based on the exchange of ideas, values and other components of identity. Artistic practices play a prominent and important role here. In today's globalized world, where maintaining identity at different levels of human existence has become a challenge for every nation, the work of Ukrainian artists, based on deep cultural strata, represents patriotism and civic position and at the same time affirms Ukrainian culture.

Keywords: Ukraine, ethnos, ethnicity, decorative art, meaning, creative practice, artistic heritage.

Вступ. Сьогодні одним із дієвих механізмів формування іміджу держави на міжнародній арені є культурна дипломатія, що базується на обміні ідеями, цінностями, традиціями та іншими компонентами ідентичності. Артикуляція специфічних рис етнічних спільнот є реверсивною стороною глобалізаційних процесів, що робить проблему ідентичностей та ідентифікаційних практик центральною темою загальнокультурологічного дискурсу. Мистецькі практики тут відіграють помітну й важливу роль. У сучасному глобалізованому світі, де збереження тотожності на різних рівнях людського буття стало викликом для кожної нації, творчість українських мистців, яка ґрунтується на глибинних культурних пластах, виражає патріотизм і громадянську позицію та водночас утверджує українську культуру.

Серед розмаїття визначень понять «етнос» та «етнічність» можна виділити доволі універсальні та продуктивні. Етнос (від грецьк. *ἔθνος* — плем'я, народ) — стале об'єднання людей, що склалося упродовж тривалого історичного розвитку на певній території, посідає стабільні особливості мови, культури і психічного складу, усвідомлює свою спорідненість та єдність, а також відмінність від інших спільнот [1, с. 151—154].

«Етнічність» — категорія, яка позначає існування розбіжних рис етносів чи ідентичностей, тобто стосунків, приналежність до певного етносу або сукупність характерних культурних рис етносу чи етнічної групи. Поняття «етнічний» означає культурно-специфічний обрис етносу.

З'ясування смислу етнічності визначає її місце в життєвій реальності, пояснює етнічність як частину цілості та певною мірою актуалізує її необхідність.

Поза семантичними означеннями смислу етнічності, існують і прагматичні, які пояснюють це поняття з позиції людини як суб'єкта діяльності. В цьому випадку смисл етнічності стає цінністю, значимістю і проявляється в контексті життєбуття, потреб самозбереження і прогнозування майбутнього. З іншого боку, оскільки смисл є поняттям, так би мовити, уявленим, сформованим на основі уявлень, думок, умовиводів, то залежить від знань, у нашому випадку знань про етнічність. Таким чином, смисл містить компонент як знання про поняття, так і сприйняття його.

Одне з найважливіших значень смислу в життєдіяльності людини полягає у тому, що смисл — основна

ланка між психічною діяльністю і об'єктивною дійсністю. У випадку осмислення події або речі людина ставить їх у зв'язок зі своїм мікрокосмосом.

Етнічна спільнота є соціальним мікрокосмосом для індивіда, у нашому випадку мистця, у межах якого він, здійснюючи рефлексію в напрямі власного самовираження, зберігає і взаємообмінюється емоційно-чуттєвою енергією задля збереження духовних зв'язків.

«Етнічність» як сукупність специфічних спільних ознак корениться у традиційній культурі. Значною мірою «етнічність» проявляється у предметному світі, який означуємо поняттям народне декоративно-ужиткове мистецтво — галузь художньої діяльності, пов'язана з моделюванням і оформленням предметно-просторового середовища людини, що спрямована на виготовлення необхідних практичних і красивих речей, утилітарні функції і художні якості яких логічно та гармонійно поєднані. Предметний світ устатковує побут і значною мірою укладає повсякденне життя того чи іншого етносу.

Народне декоративно-ужиткове мистецтво, яке розвинулося внаслідок взаємодії колективної та індивідуальної творчості на основі спадковості, виявляє етнічний характер, що визначається самим способом творчості, заснованим на докладності, повторі і варіантності.

В Україні декоративно-ужиткове мистецтво завжди посідало особливе місце. Кожний з його видів (ткацтво, вишивка, різьблення по дереву, лозо- та соломоплетіння, гончарство, металообробка, розпис тощо) характеризується високою образністю, багатоваріантністю, синтетичністю. Художньо-образна виразність творів зумовлена декоративністю.

Мета статті — висвітлити роль українського декоративно-ужиткового мистецтва у вираженні життєбуття українців, формуванні духовності, утвердженні національної свідомості, показати особливе ставлення до пам'яток історичного минулого та надбань декоративно-ужиткового мистецтва в Україні, зокрема, у період військових дій та економічної кризи, окреслити діапазон та здійснити оцінку творчих практик.

Аналіз прочитання мистцями культурного та мистецького спадку українців у сучасних творчих практиках, з'ясування їх місця та ролі у мистецькому процесі початку ХХІ ст. належить до пріоритетних за-

Іл. 1. Лев Скоп. Ікона «Св. Павло». 2016 р. Опубл.: [1]

Іл. 2. Роман Бончук. Триптих «Небесна Сотня». 2014 р.

вданих гуманітарної науки й, у тому числі, потребує мистецтвознавчого погляду з метою розуміння реального стану мистецтва та очікувань щодо його розвитку. *Актуальність теми* стверджує активізація осмислення та сучасної інтерпретації художньої спадщини українців, які набрали виняткової значимості у період Революції Гідності та війни на сході України.

Об'єктом дослідження є мистецький процес в Україні початку ХХІ ст, а предметом — твори та творчі практики українських митців.

Джерельною базою статті є спостереження авторки за сучасними творчими практиками митців, інформація з Інтернет-джерел.

Дослідження проведено на основі методів герменевтики та мистецтвознавчого аналізу, системного і аксіологічного підходів.

Основна частина. Масове прилучення до етнічних джерел творчості належить до найпоширеніших для українців засобів самоідентифікації та набуває виняткової актуальності в умовах соціально-політичних зрушень і конфліктів, які, провокуючи

піднесення усвідомлення етнічної та політичної ідентичності, викликають спалахи креативності.

Нове прочитання етнічної символіки, як й нові теми та сюжети, в Україні покликали до життя події Революції Гідності та війни на сході країни. Демонструючи свою громадянську позицію, мистці перетворюють громадянськість, патріотизм у площину мистецької практики. В їхніх творах присутні як певні образи, які відображують реальні явища у знаково-символічній манері, так й ті, що апелюють до загальнолюдських рятівних в умовах революції і війни цінностей: свободи, незалежності, патріотизму, героїзму, любові, надії, милосердя, співстраждання. Сукупність цих творів представляють етнічні образи-символи українців (ікона, народний одяг тощо), національно значущі вираження (орнаментика, колорит тощо), образи-персоналії (протестувальники, воїни, герої, релігійні та історичні постаті).

Художник зі Львова Лев Скоп, спираючись на багатолітній досвід іконописання, у час революції творив по п'ять-шість ікон в день на знайдених на Майдані дерев'яних дошках. Художник підкреслив їхню особливу енергетику, оскільки вважає Майдан сакральною ситуацією. У післямайданний час Л. Скоп пише ікони на старовинному гонті з церкви Юра в Дрогобичі. Л. Скоп уже більше ніж десять років пише ікони на гонті. Він вважає, що така ікона має глибоке духовне значення. «Усе, що в церкві, — твердить художник, — то святе: чи то дощечка, чи цеглинка. Я беру ту дошку і маюю ікону, і її уже не сплять. Та дошка, чи Гонта, матиме нове життя» [2] (іл. 1). За кошти від продажу цих ікон закупають тактичне спорядження для Збройних Сил України, національної гвардії та добровольців, їх долучають до придбання автівок, оптики, медикаментів, оплати лікування поранених [3, с. 12].

Триптих «Небесна Сотня» Романа Бончука з Івано-Франківська демонструє особистісний вимір візуального мистецтва часу революції. Це велика ікона-триптих у формі Небесних воріт, на якій є фігури Матері Божої, Архистратига Михаїла та сімдесят вісім зменшених портретів Героїв Майдану. Форма її, за словами мистця, символізує ворота до раю, куди героїв Майдану забирає Божа Матір (іл. 2). На створення ікони художник отримав кардинальське благословення Блаженнішого Любомира Гузара [4].

Збірний образ головного героя Революції Гідності — український народ через хронологію подій Євромайдану Р. Бончук передав в іншій роботі — діорамі, що є поширеним мистецьким засобом відтворення історичних подій із ефектом присутності. В основі діорами дерев'яний каркас, увігнутий із боків; на ньому — полотно завдовжки двадцять сім метрів, заввишки три з половиною метри. Діорама має кілька планів: на задньому, тобто на полотні, намальовані олійними та акриловими фарбами постаї та предмети, які на передньому плані переходять у скульптури з використанням частин барикад, бруківки тощо. Скульптурна група виступає вперед на вісім метрів. Діорама Р. Бончука «Хронологія Євромайдану» експонується у Музеї Небесної сотні в Івано-Франківську, зачинателем створення якого виступив сам художник [5].

Сучасне візуальне мистецтво українців насичене етнічно та національно значущими образами-символами: традиційними рослиноподібними, тваринноподібними та птахоподібними орнаментальними мотивами, колоритом, використанням артефактів декоративно-ужиткового мистецтва як артоб'єктів.

Козак Мамай — образ-символ або своєрідний метасюжет, який утілює національний ідеал, присутній в сентенціях мистців як стосовно подій Євромайдану, так і війни на сході України. Авторську інтерпретацію козака Мамаю подав у декоративному розписі армійських касок мистець Микола Кафтан з Тернополя, перетворивши атрибути війни на артоб'єкти [6]. Разом з учнями тернопільського комунального закладу «Школа народних ремесел» Микола Кафтан та Оксана Іванів оздобили армійські шоломи петриківським розписом (іл. 3). Розмальовані каски тернополяни продавали, а за отримані кошти купували амуніцію для військових. «Людина, яка купить такий виріб, — запевнив М. Кафтан, — стає дотичною до подій в Україні». Художник переконаний, що на касках зображені позитивні знаки, які символізують, передусім, мир, єдину квітучу і різнобарвну країну та сильних людей, які у ній живуть [7].

Унікальним об'єктом культурної спадщини українців, який увібрав у себе історичний досвід буття народу, є вишивка. Оздоблений вишивкою одяг — своєрідна візитівка українців, вияв пошани до своїх традицій та власного коріння; засіб самовираження

Іл. 3. Микола Кафтан, Оксана Іванів. Шоломи. Тернопіль. 2015 р.

та демонстрації ідентичності. Водночас у нинішньому часі українська вишивка є містком концептуального діалогу між традиційною і сучасною культурою, одним із консолідуючих чинників національної спільності, який стимулює пошук базових, об'єднуючих країну цінностей. День вишиванки, ініційований студенткою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Лесею Воронюк у 2006 році, з 2016 року — Всесвітній день вишиванки, який українці відзначають щорічно у третій четвер травня, став резонансним явищем з глибоким контекстом вираження національної та громадянської позиції. Вбравшись у вишитий одяг, до свята стають причетними всі охочі. У День вишиванки зазвичай проходять урочистості — концерти, марші, флешмоби, ярмарки тощо. У 2015 році організатори свята започаткували акцію «Подаруй вишиванку захиснику», мета якої підтримати високий моральний дух українських воїнів в зоні АТО.

Війна на сході України стала поштовхом для створення вишитої на полотні карти України із зображенням прапорів усіх областей і АР Крим — «Україна — разом!». Потужна об'єднавча акція була започаткована громадською діячкою, журналісткою Іриною Басенко й тривала упродовж 1 серпня 2014 — 19 січня 2015 років. Ідея акції — долучити максимальну кількість людей до вишивання полотна, яке символізує єдність України, й, водночас, показує самобутність і красу кожного регіону. Полотно проїхало усіма обласними центрами України, було на тренувальній базі українських військових поблизу Пісків та у Сватовому на Луганщині, а також, попри війну, на Донеччині — у Маріуполі,

Іл. 4. Вишита карта «Україна — разом». 2014—2015 рр. Оpubл.: [7]

Іл. 5. Оздоблення центрального входу у парк. Вінниця. 2015 р. Оpubл.: [9]

Іл. 6. Оздоблення паркану школи. Вінниця. 2016 р. Оpubл.: [10]

Краматорську, Слов'янську. Крим вишивали в Києві. Карту «Україна — разом!» творили майстри та аматори, долучитися міг кожен, адже акція тривала в кожному населеному пункті по кілька днів, а полотно було у вільному доступі. На початку 2019 року вишиту карту «Україна — разом!» передали до Верховної Ради України як символ віри і прагнення українців до національної єдності та міцної державності [8] (іл. 4).

Прикладом переосмислення та сучасного трактування вишивки є індивідуальні твори митців. Подіям на сході України присвячена робота Бели Логачевої. Апелюючи до проголошеної на окупованих українських землях псевдодержави, авторка назвала вишивку «ДНР». Створена на основі відомих символів та образів козака, півня, а також усталеного чорночервоного колориту у поєднанні з синьо-жовтим, авторська орнаментальна схема вишивки є алегорією реальної дійсності у час проведення АТО [9].

Вишивка в культурі українців — більше, ніж оздоба одягу чи інтер'єру, вишивка — символ духовності, краси, таланту. З огляду на це орнамент вишивки українці інтерпретують у різних творчих практиках. 2015 року до Дня Незалежності України вінничани прикрасили центральний вхід у міський парк «вишивкою» — декоративним панно, викладеним з керамічної плитки за орнаментальними схемами вишивки. Особливо вразили патріотичні почуття вінничан до рідного міста: на плитках відображено не лише написи-зізнання у любові, а й предмети зі щоденного оточення — транспорт, арки, міст, символи міста і навіть приміщення обласної ради [10] (іл. 5).

Згодом через рік вінницькі школярі розмалювали «вишивкою» вісімдесятип'ятиметрову бетонну стіну паркану школи. Малюнок кожної секції паркану відповідав локальним особливостям вишивки етнографічних регіонів України, включно з АР Крим. Ініціаторами проекту були самі учні. Вони збирали приклади автентичних вишивок усіх регіонів України з відкритих джерел [11] (іл. 6).

Орнаментальні мотиви вишивки використано у дизайні артоб'єкту «Серце України» («Географічний центр-серце України») на північній околиці с. Мар'янівки Звенигородського р-ну Черкаської обл., зведення якого у 2021 році приурочене 30-літтю Незалежності України [12]. Консультантом з підбору типових мотивів орнаменту вишивки кожного етнографічного регіону України виступила кандидатка мистецтвознавства, наукова співробітниця відділу народного мистецтва НАН України Тетяна Куцир, а дизайнеркою артоб'єкту та стилізації відібраних орнаментів вишивки — Ірина Корчук. Артоб'єкт утілює ідею єдності України. Графічні інтерпретації мотивів, адаптовані для втілення у металі, прикрасили символічні «крила», кількість пар яких відповідає кількості областей України. «Кри-

ла» оточують позначений зображенням серця географічний центр країни, розташування якого розраховано за усередненими значеннями широти і довготи крайніх північної, південної, західної та східної точок держави (іл. 7).

На початку ХХІ ст. застосування орнаментально-го репертуару елементів та мотивів вишивки вражає діапазоном креативу. На Закарпатті у селищі Великий Бичків орнаментальними композиціями вишивки оздоблюють обрядовий хліб (іл. 8).

Композиції вишивки українці використовують в оздобленні газонів, висаджуючи відповідно підібрані за кольорами квіти у визначеному порядку.

Таким чином через сучасні творчі практики та інтерпретації вишивки українці утверджують та презентують світові своє унікальне етнічне надбання, яке єднає їх у просторі й, незважаючи на кордони й регіональні відмінності, дає змогу не лише ідентифікувати себе українцем, але й пишатися своєю приналежністю у міжнародному співтоваристві.

У 2015 році в рамках Конгресу культури Східного партнерства, що проходив у Львові, Ярослава Ткачук та Ольга Кравченко представили артоб'єкти «Мамаєва сорочка» та «Тиша». Композиція «Мамаєва сорочка» складалася з модулів, у волокно яких вклеєні золоті насінини, які творять асоціативний ряд — сорочка, кольчуга, оберіг. Інсталяція «Тиша» демонструвала об'єкт у вигляді білої сорочки зі скловолкна, на який транслювався відеоряд із зображенням коня на пасовиську. Чиста випрана сорочка і кінь, який мирно скубе травичку, правдоподібно утілювали ідею бажаного та довгоочікуваного завершення війни на сході України та настання миру [13].

Ілюстративно-символічно засобами традиційного мистецтва з приводу злободенних питань висловився відомий своїми витинанками мистець Микола Теліженко з Черкас, який присвятив Євромайдану серію творів — «Різдво на Майдані», «Пієта на Грушевського», «Козак Михайло, беркутня і всяка чортівня», «Гірше ляха свої діти її розпинають», «Хижі птахи» та «Вогні на Майдані» (іл. 9).

Ідея «Різдва на Майдані», — як розповів М. Теліженко, — народилася дуже швидко, але технічно над твором довелося працювати доволі довго, очевидно, зважаючи на кількість образів і сюжетів, поєднаних у своєрідні алегоричні за змістом «мі-

Іл. 7. Проект артоб'єкту «Серце України», с. Мар'янівка Звенигородського р-ну Черкаської обл. 2021 р. Опубл.: [11]

Іл. 8. Марія Чорій. «Вишиваний» медяник, смт Великий Бичків Рахівського р-ну Закарпатської обл. 2021 р. Фото Ю. Атаманюка

зансцени». У центрі композиції твору народження Ісуса Христа; Йосип і Марія схилилися над дитячком. Довкола дзвони, які сповіщають про Різдво й водночас революцію; ангели співають; вертеп із царем, чортом, смертю, козою; тризуб у жовтогарячочервоному кольорі; двоє коней, у гриви яких вплетені зірки — знак Євросоюзу, що символізують об'єднання Сходу і Заходу; вище — ялинка. Тут і кутею пригощають, і кобзар грає, і намети розстеляють із прапорами. Далі — «Беркут» із щитами й мечами-дубцями танцює [14]. Ці твори М. Теліженко перегукуються з присвяченим помаранчевій

Іл. 9. Микола Теліженко. Різдво на Майдані. Витинанка. 2014 р. Опубл.: [13]

Іл. 10—11. «Жайворонки». Обрядовий хліб. Київ. 2014 р. Опубл.: [16]

революції циклом «Листи з Майдану», який митець створив у 2014 році.

Надзвичайно креативними щодо втілення художніх задумів виявилися учасники протестних акцій, які самовіддано й мужньо відстоювали волю народу жити в незалежній демократичній Україні. Серед наметів і барикад на Євромайдані з наявних матеріалів

було споруджено шопки, різні за архітектонікою та варіантами представлених персонажів, національні за колоритом та орнаментами [15, с. 593].

Об'єктом творчих інтерпретацій у часи Революції Гідності та війни на сході України стали традиційні предметні символи, наповнені етнічними цінностями та смислами, які найчастіше виступали атрибутами обрядів життєвого та календарного циклів. Потенційно невичерпну глибину етнічних смислів, а відповідно й ритуально-символічних функцій предмету санкціонували певні історично закорінені світоглядні уявлення, пов'язані з таким предметом. Суттєвим компонентом народної ієрархії цінностей українців є обрядовий хліб, що виявляється як один з найважливіших, наділених особливим функціонально-смысловим значенням об'єкт вшанування, атрибут заходів та дій, спрямованих на встановлення гармонійних стосунків між людиною і природою [16, с. 29]. Традицію обрядового застосування хліба українці продовжують у сучасних актуальних контекстах. Майже тисячею хлібців-«жайворонків», випечених у формі птахів та оздоблених синьо-жовтими стрічками, 1 березня 2014 року учасники фольклорних колективів Києва та Київської області вшанували загиблих на Євромайдані. Після освячення у Михайлівському соборі, діти та дорослі понесли «жайворонки» у кошиках у центр міста, залишаючи їх у місцях вшанування загиблих та роздаючи перехожим [17] (іл. 10; 11).

Висновки. Таким чином, зумовлене подіями Революції Гідності та війни на сході країни прочитання етнічної символіки передусім репрезентує перенесені у площину мистецьких практик патріотизм та громадянську позицію художників і осіб, не байдужих до світу прекрасного. Художні практики українців початку XXI ст., яким властивий широкий плюралізм і творчий суб'єктивізм, продукують широкий пласт різноманітних виявів гостро злободенних рефлексій, значне місце в яких належить вияву етнічних смислів.

Творчі практики, які опираються на глибинні пласти української культури, постійно урізноманітнюються. Авторка продовжує працювати над доповненням та поглибленням аналізу проявів етнічності у мистецтві України початку XXI ст. задля всебічного окреслення цього феномену.

1. Павлюк С. П. *Енциклопедичний словник понять і термінів з етнології*. [2-ге вид, перероб. і допов.]. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2020. 447 с.
2. Марухняк Й. У львівському гарнізонному храмі Петра і Павла відкрилась благодійна виставка-аукціон. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/140716-u-lvivskomu-garnizonnomu-hrami-petra-i-pavla-vidkrylas-blagodiynna-vystavka-aukcion> (дата звернення: 30.07.2021).
3. Пастернак Н. «Митці — воїнам». *Культура і життя*. 2016. 15 лип. С. 12.
4. Кисельов К. Роман Бончук написав 27-метрову картину про Євромайдан. URL: https://gazeta.ua/ru/articles/culture-newspaper/_roman-bonchuk-napisal-27-metrovuyu-kartynu-o-evromajdane/624593?mobile=true (дата звернення: 30.07.2021).
5. Прикарпатський художник намалював ікону-триптих «Небесна Сотня». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25321634.html> (дата звернення: 30.07.2021).
6. Шот М. *Аура розмальованих касок*. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/aura-rozmalovanih-kasok/> (дата звернення: 30.07.2021).
7. Брик А. *Мистецтво війни: тернополяни розмальовують армійські шоломи*. URL: <https://nday.te.ua/mystetstvo-vijny-ternopolyany-rozmalovuyut-armijski-sholomy/> (дата звернення: 30.07.2021).
8. *Вишиту карту «Україна — разом!» представлено у парламенті як символ прагнення українців до національної єдності та міцної державності*. URL: <https://iportal.rada.gov.ua/news/Novyny/166512.html>; <http://artukraine.com.ua/a/ridicule--uroki-truda-ot-ukrainskikh-khudozhnic/#.WwWBWO6FPIW> (дата звернення: 30.07.2021).
9. Буланова-Дувалко Л. «Ridicule»: Уроки праці від українських художників. URL: <http://artukraine.com.ua/a/ridicule--uroki-truda-ot-ukrainskikh-khudozhnic/#.WwWBWO6FPIW> (дата звернення: 30.07.2021).
10. *Вишивка ХХІ століття: замість голки та ниток — плитка і цемент. У Вінниці завершують «вишивати» центральний вхід у міський парк*. URL: <https://vn.depo.ua/rus/vn/vshivka-hhi-stolit-tya-zamist-golki-ta-nitok-plitka-i-21082015195500> (дата звернення: 30.07.2021).
11. *Вінницькі школярі розмалювали 85 метрів паркану школи у вишиванку*. URL: <https://hromadskieradio.org/ru/news/2016/08/30/vinnycki-uchni-rozmalyuvaly-85-metriv-parkanu-shkoly-u-vyshyvanku-video?page=3> (дата звернення: 30.07.2021).
12. *На Черкащині створюють унікальний артоб'єкт «Серце України»*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3285751-na-cerkasini-stvorat-unikalnij-artobekt-serce-ukraini.html> (дата звернення: 30.07.2021).
13. Метельський Р. «Тиша» та «Мамаєва сорочка» від Ярослави Ткачук та Олі Кравченко. URL: <http://photo-lviv.in.ua/tysha-ta-mamajeva-sorochka-vid-yaroslavy-tkachuk-ta-oli-kravchenko/> (дата звернення: 30.07.2021).
14. Солоненко О. *Євромайдан на витинанках. Черкаський митець Микола Теліженко створює цикл робіт, присвячених останнім подіям в Україні*. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/taym-aut/ievromaydana-vitinankah> (дата звернення: 30.07.2021).
15. Герус Л. Шопка в українській християнській традиції: генеза, історія, символіка. *Народознавчі зошити*. 2017. № 3 (135). С. 579—595.
16. Герус Л.М. Обрядовий хліб як мистецький артефакт. *Мистецтвознавство '13: наук. зб.* Львів: СКІМ; ІН НАН України, 2013. С. 29—38.
17. Качур К. *Випеченими птахами з тіста фольклористи вшанували загиблих на Майдані*. URL: <https://honchar.org.ua/p/vypchenymy-ptahamy-z-tista-folklorysty-vshanuvaly-zahybllyh-na-majdani/?nggpage=2> (дата звернення: 30.07.2021).

REFERENCES

- Marukhnyak, J. *The charity exhibition-auction opened in the Lviv garrison church of Peter and Paul*. Retrieved from: <https://day.kyiv.ua/uk/news/140716-u-lvivskomu-garnizonnomu-hrami-petra-i-pavla-vidkrylas-blagodiynna-vystavka-aukcion> (Last accessed: 30.07.2021) [in Ukrainian].
- Pasternak, N. (2016). «Artists — Warriors». *Culture and life* (P. 12) [in Ukrainian].
- Kiselyova, K. *Roman Bonchuk painted a 27-meter picture of Euromaidan*. Retrieved from: https://gazeta.ua/ru/articles/culture-newspaper/_roman-bonchuk-napisal-27-metrovuyu-kartynu-o-evromajdane/624593?mobile=true (Last accessed: 30.07.2021) [in Ukrainian].
- The Carpathian artist painted the triptych icon «Heavenly Hundred»*. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/25321634.html> (Last accessed: 30.07.2021) [in Ukrainian].
- Shot, M. *Aura of painted helmets*. Retrieved from: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/aura-rozmalovanih-kasok/> (Last accessed: 30.07.2021) [in Ukrainian].
- Brick, A. *The art of war: Ternopil residents paint army helmets*. Retrieved from: <https://nday.te.ua/mystetstvo-vijny-ternopolyany-rozmalovuyut-armijski-sholomy/> (Last accessed: 30.07.2021) [in Ukrainian].
- Embroidered card «Ukraine — together!» presented in parliament as a symbol of the desire of Ukrainians for national unity and strong statehood*. Retrieved from: <https://iportal.rada.gov.ua/news/Novyny/166512.html> <http://artukraine.com.ua/a/ridicule--uroki-truda-ot-ukrainskikh-khudozhnic/#.WwWBWO6FPIW> (Last accessed: 30.07.2021) [in Ukrainian].
- Bulanova-Duvalko, L. *Ridicule: Lessons from Ukrainian artists*. Retrieved from: <http://artukraine.com.ua/a/ridicule--uroki-truda-ot-ukrainskikh-khudozhnic/#.WwWBWO6FPIW> (Last accessed: 30.07.2021) [in Ukrainian].

- 21st century embroidery: instead of needles and threads — tiles and cement. In Vinnytsia, the central entrance to the city park is being «embroidered».* Retrieved from: <https://vn.depo.ua/rus/vn/vishivka-hhi-stolittya-zamist-golki-ta-nitok-plitka-i-21082015195500> (Last accessed: 30.07.2021) [in Ukrainian].
- Vinnytsia schoolchildren painted 85 meters of the school fence in an embroidered shirt.* Retrieved from: <https://hromadskeradio.org/ru/news/2016/08/30/vinnycki-uchni-rozmalyuvaly-85-metriv-parkanu-shkoly-u-vyshyvanku-video?page=3> (Last accessed: 30.07.2021) [in Ukrainian].
- The unique art object «Heart of Ukraine» will be created in Cherkasy region.* Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3285751-na-cerkasini-stvorat-unikalnij-artobekt-serce-ukraini.html> (Last accessed: 30.07.2021) [in Ukrainian].
- Metelsky, R. «Silence» and «Mamajeva shirt» by Yaroslava Tkachuk and Olga Kravchenko. Retrieved from: <http://photo-lviv.in.ua/tysha-ta-mamajeva-sorochka-vid-yaroslavy-tkachuk-ta-oli-kravchenko/> (Last accessed: 30.07.2021) [in Ukrainian].
- Solonets, O. *Euromaidan on vytynankas. Cherkasy artist Mykola Telizhenko creates a series of works dedicated to the latest events in Ukraine.* Retrieved from: <https://day.kyiv.ua/uk/article/taym-aut/ievromaydan-na-vitinankah> (Last accessed: 30.07.2021) [in Ukrainian].
- Herus, L. (2017). Shopka in the Ukrainian Christian tradition: genesis, history, symbolism. *Ethnographic notebooks*, 3 (135), 579—595 [in Ukrainian].
- Herus, L.M. (2013). Ritual bread as an artistic artifact. *Art History'13: Science. zb.* (Pp. 29—38) [in Ukrainian].
- Kachur, K. *Folklorists honored the victims on the Maidan with baked birds from the dough.* Retrieved from: <https://honchar.org.ua/p/vypechenymy-ptahamy-z-tista-folklorysty-vshanuvaly-zahyblyh-na-majdani/?nggpage=2> (Last accessed: 30.07.2021) [in Ukrainian].